

„Wychowanie w Rodzinie” t. XXXI (4/2024)

nadesłany: 30.09.2024 r. – przyjęty: 10.12.2024 r.

Beata ADRJAN*

Prawa rodziców w szkole jako narzędzie demokracji (?) – analiza aktów prawnych regulujących udział rodziców w procesie edukacji dzieci

**Parents’ rights in school as a tool of democracy (?) –
analysis of legal acts regulating parents’ participation in the process
of children’s education**

Abstrakt

Cel. Przedmiotem analizy są prawa rodziców w kontekście szkolnym. Celem badań jest zestawienie uniwersalnych praw rodziców (europejskich i polskich) z prawami partykularnymi, wynikającymi z przepisów regulujących organizację szkół w Polsce.

Metody i materiały. Przeprowadzono analizę dwóch grup dokumentów dotyczących praw rodziców: 1) Prawa uniwersalne, zawarte w Konstytucji RP, Europejskiej Karcie Praw Rodziców, Karcie Praw Podstawowych UE, Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji o Prawach Dziecka oraz Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym; 2) Prawa partykularne

---

* e-mail: beata.adrjan@uwm.edu.pl

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych,
Dybowskiego 13, 10-723 Olsztyn, Polska

University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Social Sciences,
Dybowskiego 13, 10-723 Olsztyn, Poland

ORCID: 0000-0003-0285-9479

wynikające z polskiego prawa oświatowego, Karty Nauczyciela, rozporządzeń dotyczących organizacji szkół publicznych oraz ramowych statutów szkół.

Wyniki i wnioski. W analizie wykazano znaczną rozbieżność między prawami uniwersalnymi, które przyznają rodzicom szerokie uprawnienia i obowiązki w wychowaniu oraz kształceniu dzieci, a prawami partykularnymi, które, choć szczegółowo opisane, oferują rodzicom jedynie ograniczone możliwości ochrony ich praw w procesie edukacyjnym. Różnice te ukazują radykalnie odmienne podejście: prawa uniwersalne przypisują rodzicom kluczową rolę w edukacji dzieci, podczas gdy prawa partykularne koncentrują się na szczegółowych regulacjach działań szkoły. Omówiono wątpliwości dotyczące tego, czy analizowane akty prawne wspierają demokratyzację praw rodziców w szkole, czy raczej sprzyjają ich wykluczeniu jako pełnoprawnych partnerów w procesach edukacyjnych w polskich szkołach.

Słowa kluczowe: prawa rodziców w szkole, prawa uniwersalne, prawa partykularne, szkoła, rodzice w szkole, akty prawne, demokracja, analiza tekstu.

Abstract

Aim. This analysis examines the rights of parents in the school context. The aim of the research is to juxtapose the universal rights of parents (both European and Polish) with specific rights established in regulations governing school organization in Poland.

Methods and materials. The study involves the analysis of two groups of documents concerning parents' rights: 1) Universal rights, including the Constitution of the Republic of Poland, the European Charter of Parents' Rights, the EU Charter of Fundamental Rights, the Declaration of Human Rights, the Convention on the Rights of the Child, and the Family and Guardianship Code. 2) Particular rights of parents related to current school law, including Education Law, the Teacher's Charter, regulations on the organization of public schools, and regulations on framework school statutes.

Results and conclusion. The analysis reveals a significant gap between universal rights, which provide parents with broadly defined privileges and responsibilities for the upbringing and education of their children, and particular rights, which, while detailed, offer only limited means for parents to assert their rights within the educational process. This study highlights the starkly different legal perspectives: universal rights position parents as key figures in their child's education, whereas particular rights focus on detailed school regulations.

Keywords: parents' rights in school, universal rights, particular rights, school, parents in school, legal acts, democracy, text analysis.

Wprowadzenie

Rodzice w szkole to obszar tematyczny, któremu poświęca się wiele miejsca w edukacyjnych dyskursach. Rozważa się koncepcje ich miejsca w szkole, typologii, historyczne przemiany miejsca rodziców w szkole. Marta Wiatr (2019) proponuje rozumienie rodzica w perspektywie dwóch, nazwanych przez nią autorsko, dyskursach: instrumentalno-technicznym i krytyczno-emancypacyjnym. W pierwszym, opartym na rozwiązaniach o charakterze technicznym, nauczyciel inicjuje i kontroluje współpracę z rodzicami i kieruje działaniami rodziców adekwatnie do zdiagnozowanych w szkole uczniowskich potrzeb. Autorka twierdzi, że właściwie nieobecny w polskiej szkole jest dyskurs krytyczno-emancypacyjny, w którym wzmacnia się pozycję rodzica poprzez poszukiwanie alternatywnych koncepcji współpracy i zaangażowania oraz uznanie rodziców za kompetentnych partnerów, którzy nie tylko doskonale znają swoje dzieci, lecz także mają prawo wypowiadać się na tematy ich oraz działań szkoły. W świetle zarysowanych tu opozycyjnych podejść do rodziców w szkole interesujące wydało mi się przeanalizowanie założeń prawnych regulujących udział rodziców w procesach wychowawczo-edukacyjnych dzieci. Podjęcie tematu ich praw z perspektywy obowiązujących aktów prawnych wydało mi się perspektywą wartą rozważenia w kontekście miejsca rodziców w szkole. Niektórzy autorzy (Moschella, 2016; Krumm, 1989a, 1989b) rozważając udział rodziców w szkolnej rzeczywistości, zadają następujące pytania: do kogo należą dzieci – do szkół, państwa czy rodziców?

Zaproponowaną tu analizę tekstów prawnych przeprowadzę, analizując dwie grupy dokumentów:

1. reprezentujących prawa wyższego rzędu (na poziomie ustawodawczym), które nazywam na użytek pracy prawami uniwersalnymi (powszechnymi);
2. reprezentujących prawa rzędu niższego (na poziomie wykonawczym), które nazwałam na użytek pracy prawami partykularnymi (szkolnymi).

Tabela 1

Wykaz analizowanych dokumentów z przyjętym w pracy podziałem na prawa uniwersalne i partykularne

Analizowane akty prawne z podziałem na prawa wyższego rzędu	
Prawa uniwersalne/powszechne	Prawa partykularne/szkolne
Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483)	Ustawa o systemie oświaty (Dz. U. 2024 poz. 750, 854, 1473)
Europejska Karta Praw i Obowiązków Rodziców	Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. <i>Prawo oświatowe</i> z późn. zm. (Dz. U. 2023 poz. 900, 1672, 1718, 2005)

 Analizowane akty prawne z podziałem na prawa wyższego rzędu

Prawa uniwersalne/powszechnie	Prawa partykularne/szkolne
Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej	Karta Nauczyciela (Dz. U. 2024 poz. 986)
Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 2023 poz. 2809)	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U. 2019 poz. 502)
Karta Praw Rodziny	
Powszechna Deklaracja Praw Człowieka	
Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenia Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 (w Polsce przyjęta w 1991 r., Dz. U. 1991, nr 120, poz. 526)	

Źródło: Opracowanie własne.

Prawa uniwersalne

Prawa uniwersalne to zapisy wyższego rzędu, do których zaliczam: Konstytucję RP (1997), Europejską Kartę Praw i Obowiązków Rodziców (1992), Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2016), Kodeks rodzinny i opiekuńczy (1964), Kartę Praw Rodziny (1983), Powszechną Deklarację Praw Człowieka (1948), Konwencję o Prawach Dziecka (1989). Analizę, którą tu się posługuję, proponuję przedstawić poprzez sformułowanie praw rodziców wynikających z analizowanych dokumentów.

Podstawowym źródłem prawa powszechnego jest Konstytucja RP, która gwarantuje obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej prawne ramy funkcjonowania w państwie. Zapisy w niej zawarte, analizowane w kontekście praw rodziców, nadają im zdecydowany prymat w wychowaniu i edukacji dzieci. Stanowią o tym artykuły zawarte w rozdziale II *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*, a szczególnie artykuły: 47, 48, 53, 70, 71, 72. Syntetycznie można przedstawić zapisy Konstytucji w kontekście praw rodziców: artykuł 47 stanowi o ochronie prawnej życia rodzinnego, 48 o prawie rodziców do wychowania zgodnie z przekonaniami, 53 o prawie rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie z przekonaniami, 70 o prawie do nauki, 71 o pomocy państwa wobec rodziny, a 72 o ochronie praw dziecka.

Na podstawie analizy praw uniwersalnych wyłoniłam dwa uniwersalne prawa rodziców: prawo do wychowania i edukacji dziecka oraz prawo do opieki państwa.

Prawo do wychowywania i edukacji dziecka

O prawie do wychowania dzieci stanowi art. 48 Konstytucji: „Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno

uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania”.

Konstytucja gwarantuje rodzicom wpływ na proces wychowania i wykształcenia dzieci (Uryga, Wiatr, 2015), który nierozdzielnie połączony jest z rodzicielskimi przekonaniem. W ten sposób podkreśla się nie tylko fakt rodzicielskiego prawa do bycia głównym wychowawcą własnych dzieci, lecz także wagę rodzicielskich przekonań stanowiących ramy wychowania dzieci. Rodzicielskie prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem Konstytucja doprecyzowuje i uzupełnia w art. 53, nadając rodzicom prawo i obowiązek wychowania i nauczania nie tylko wobec państwa, lecz także wobec dziecka. Kodeks rodzinny i opiekuńczy w art. 95 również podkreśla, że prawo do wychowania jest jednocześnie obowiązkiem rodziców.

Uznanie dziecka, zarówno w zapisach Konstytucji, jak i kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jako podmiotu działań (i obowiązków!) rodzicielskich wobec dziecka jest wyrazem głębokiego rozumienia podmiotowości dziecka. Prawo konstytucyjne daje zatem wychowawczy prymat rodzicom, stawiając dzieci w centrum rodzicielskich powinności. Znamienne jest, że rodzic ma prawo i obowiązek wychowania wobec dziecka, a nie wobec państwa. Konstytucja uznaje dziecko za podmiot wychowania i akcentuje rodzicielską powinność uwzględniania w procesie wychowania stopnia dojrzałości dziecka, jego wolności i własnych przekonań. Podobnie jak Konstytucja eksponuje uzależnioną od stopnia dojrzałości wolę dziecka (Bielecki, 2007.), także kodeks rodzinny i opiekuńczy skupia się na dobru dziecka w zapisie, że wychowanie dziecka musi odbywać się „z poszanowaniem jego praw” (Ustawa, 1964, art. 95). Rodzicielskie prawo do wychowania jest także traktowane jako pewnego rodzaju zapewnienie ciągłości pokoleniowej. Stanowią o tym zapisy zawarte w Europejskiej Karcie Praw i Obowiązków Rodziców (1992), która w preambule podkreśla, że wychowanie dzieci stanowi wyraz nadziei rodziców, co jest potwierdzeniem faktu, że mają oni na uwadze przyszłość i pokładają wiarę w wartości przekazywane następnym pokoleniom.

Zgodnie z zapisami art. 70 Konstytucji RP rodzice są uznawani w prawie nie tylko za pierwszych wychowawców, lecz także odpowiedzialnych za edukację dzieci, a nawet tworzących szkoły. Mają oni prawo wyboru szkoły innej niż publiczna, a także zakładania własnych szkół*. To oni są zobowiązani do zadbania o zapewnienie najlepszych warunków do rozwoju dziecka. Obowiązkiem państwa jest natomiast

---

* Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.

wspomaganie rodzin w tym obszarze (Babiuch, 2014). Prawo także tę szczególną pozycję rodziców otacza prawną ochroną (Konstytucja, 1997, art. 70, pkt 4). Zapisy konstytucji znajdują swoje odzwierciedlenie w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2016) w zapisie: „[...] każdy ma prawo do nauki i dostępu do kształcenia, jak i do kreowania rzeczywistości edukacyjnej poprzez wybór i zakładanie szkół, a także jednakowo stanowione wymagania wobec szkół zarówno prywatnych, jak i państwowych”.

Prawo do opieki państwa

Państwo polskie gwarantuje, w imię wolności, ochronę prawną każdemu obywatelowi. Obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi. Szczególne prawa ma dziecko, matka i dziecko oraz rodzina. Konstytucja (1997, art. 18) podkreśla, że: „[...] małżeństwo [...], rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną Rzeczypospolitej Polskiej”. Ochrona ta dotyczy nie tylko procesu wychowania, lecz także ochrony prawnej „[...] życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym” (Konstytucja, 1997, art. 47). Polskie zapisy są zgodne z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka (1948, art. 16, pkt. 3), w której „[...] rodzina ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa”. Państwo polskie realizuje funkcję ochronną w stosunku do rodziny, zapewniając warunki do realizacji tego zadania poprzez edukację bezpłatną, a także powszechny i równy do niej dostęp (por. Babiuch, 2014). Wszystkie dzieci, zarówno małżeńskie, jak i pozamałżeńskie, korzystają z jednakowej ochrony społecznej (Powszechna Deklaracja, 1948).

Karta Praw Rodziny (1983) także zawiera zapisy o tym, że rodzina ma prawo do pomocy ze strony społeczeństwa, co dotyczy wydania na świat i wychowywania dzieci. Rodzice „[...] winni także otrzymywać od społeczeństwa odpowiednią pomoc i wsparcie konieczne do wypełniania roli wychowawców” (Karta Praw, 1983, art. 5, pkt a).

W prawie oświatowym także podkreślona jest wspierająca rola państwa, które poprzez system oświaty wspomaga wychowawczą rolę rodziny (Ustawa, 2016, art. 1, ust. 2). Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską Konwencja o Prawach Dziecka także akcentuje opiekę państwa nad procesem wychowania w zapisie: „[...] rodzina [...] powinna być otoczona niezbędną ochroną i wsparciem” oraz rodzicielski prymat w wychowaniu i rozwoju dziecka: „rodzice [...] ponoszą główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka a państwo ma okazać im odpowiednia pomoc” (Konwencja, 1989, art. 18, pkt 1–2). Ponownie akcentowana jest pomoc państwa w zdaniu; „[...] państwa-strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci, oraz zapewnia rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi”.

W art. 72 Konstytucji także znajduje się zapis o ochronie praw dziecka przed przemocą*, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Prawo to odnosi się także do relacji między rodzicami a dziećmi w rodzinie. Konstytucjoniści podnoszą, że artykuł ten należy odczytywać w kontekście konstytucyjnej zasady poszanowania przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka (Babiuch, 2014). Prawo w ten sposób reguluje zasady funkcjonowania wewnątrz rodziny, chroniąc jej członków przed przemocą doświadczaną w rodzinie (tutaj szczególnie podkreślony jest aspekt ochrony dziecka przed przemocą rodziców wobec niego).

Podsumowując analizę dokumentów wyższego rzędu, należy stwierdzić, że prawa te gwarantują rodzicom pierwszeństwo w wychowaniu i edukacji dzieci i otaczają rodziców i dzieci opieką. Na podkreślenie zasługuje szczególnie rozumiana podmiotowość dziecka jako beneficjenta tych praw z uwzględnieniem jego potrzeb, wynikających z dojrzałości i przekonań. Pytanie zadane na początku tekstu można w tym miejscu sparafrazować, że dzieci należą do rodziców i są azymutem, wokół którego skonstruowane są wszystkie prawa wyższego rzędu. Należy stwierdzić, że to dziecko jest w centrum starań rodziców i państwa tak, aby jego potrzeby rozwojowe zostały zaspokojone. Wykonawcami działań (wychowawczych i edukacyjnych) adresowanymi do dziecka są rodzice, którzy mają zagwarantowaną ochronę państwa w tym obszarze. Rodzice w analizowanych zapisach prawa uniwersalnego są uznani za kompetentnych partnerów, którzy nie tylko doskonale znają swoje dzieci, lecz także mają prawo aktywnie działać na rzecz własnych dzieci. Prawo uniwersalne sytuuje rodziców w dyskursie krytyczno-emancypacyjnym jako prawnie usankcjonowanych pierwszych wychowawców i nauczycieli własnych dzieci.

Partykularne prawa rodziców związane z obowiązującym prawem szkolnym

Prawa partykularne zostały skonstruowane jako wytyczne do konkretnych rozwiązań przyjętych w Polsce w całym systemie oświaty. Szczegółowa analiza pozwala na wyłonienie pewnych obszarów działania prawa wobec rodziców funkcjonujących w placówkach systemu oświaty jako pierwsi wychowawcy i nauczyciele własnych dzieci. Przepisy, które regulują miejsce rodziców w placówkach, stanowią o działalności placówki edukacyjnej. Przeprowadzona przeze mnie analiza pozwoliła na wyłonienie następujących praw rodziców w prawie partykularnym:

---

* Także w stosunkach między rodzicami a dziećmi. Wciąż w Polsce jedyną grupą społeczną, wobec której wymierzane są kary cielesne, są dzieci (Babiuch, 2014).

Prawo do bycia poinformowanym

Dominującym prawem wyłaniającym się z większości paragrafów regulujących udział rodziców w placówce systemu oświaty jest prawo do bycia poinformowanym. Przepisy (Ustawa, 1991) szczegółowo wyodrębniają obszary, w których rodzice mają być informowani. Są to informacje dotyczące zarówno wymagań edukacyjnych, osiągnięć dziecka w placówce, ocenach, jak i organizacji procesów edukacyjnych w placówce. Szczegółowa analiza zajęłaby w tym miejscu większość artykułu, stąd podaję tylko syntetycznie ujęte obszary rodzicielskiej obecności w zapisach prawnych i podaję szczegółowo reprezentacyjne, w mojej opinii, zapisy. Przykładowo Ustawa o systemie oświaty (1991) zawiera zapisy o tym, że rodzice mają prawo do informacji o wymaganiach edukacyjnych wynikających z realizowanego programu nauczania oraz do bycia poinformowanymi o sposobach sprawdzania osiągnięć szkolnych. Rodzice mają także prawo do informacji o postępach ucznia, w tym o szczególnych uzdolnieniach, o jego zachowaniu, postępach i przyczynach trudności oraz do porad w sprawach wychowania i dalszego kształcenia dzieci. Mają prawo do informacji o ocenach, o warunkach otrzymania oceny wyższej niż wynika z ocen średnich, wyższej oceny z zachowania, o przewidywanych rocznych ocenach ucznia. Rodzic także ma prawo do informacji o organizacji procesu kształcenia, w tym egzaminu* ósmoklasisty i maturalnego dla ucznia z orzeczeniem, o zamiarach: unieważnienia egzaminu, likwidacji szkoły, a także o przeniesieniu do innej placówki. Niezwykle szczegółowo przedstawione przepisy akcentują konieczność informowania rodziców o wszystkich zadaniach szkoły związanych z procesem edukacyjnym i organizacyjnym.

Prawo do wnioskowania

Drugim, pod względem częstotliwości występowania, prawem w przepisach szczegółowych (Ustawa, 2016) jest prawo do wnioskowania. Przy czym obszary podlegające wnioskowaniu zostały detalicznie wyznaczone. Rodzice zatem mogą wnioskować o: powtarzanie klasy, przeniesienie do klasy programowo wyższej, zwolnienie lub dostosowanie do potrzeb ucznia z orzeczeniem egzaminu, rozpoczęcie nauki w wieku sześciu lat, realizację obowiązku szkolnego poza placówką edukacyjną, zmianę języka lub innego przedmiotu do wyboru oraz wgląd w dokumentację egzaminu do organów wyższych (OKE). Mogą także ubiegać się o indywidualny program lub tok nauki dla swojego dziecka oraz zapewnienie odpowiedniej formy kształcenia**. Rodzic ma także prawo do wnioskowania o noszenie przez uczniów na terenie szkoły jednolitego stroju, a także o zapewnienie zajęć świetlicowych dla uczniów, zwolnienie z zajęć uczniów z wadą słuchu, dysleksją i z niepełnosprawnościami sprzężonymi. Rodzic wnioskuje

---

* Także wglądu w dokumentację egzaminu oraz sprawdzone i ocenione prace pisemne ucznia.

** Wnioskowanie to dotyczy dziecka z niepełnosprawnością.

o powstanie rady szkoły reprezentującej ogół rodziców uczniów szkoły lub placówki; wnioskuje we wszystkich sprawach szkoły lub placówki poprzez radę rodziców (Ustawa, 2016), wnioskuje ponadto o ocenę dorobku zawodowego nauczyciela (Ustawa, 1982).

Prawo do opiniowania

Szczegółowe przepisy (Ustawa, 2016) dają bardzo wiele możliwości rodzicom w kontekście opiniowania. W wielu dokumentach jest ono warunkiem *sine qua non* w procesie decyzyjnym związanym z wieloma procesami odbywającymi się w placówce. Opiniowanie w większości dokumentów związanych z zarządzaniem szkołą jest aktem zgody rodziców na działania podejmowane w szkole. W związku z tym, że szkoła niejako w procesach demokratyzacji jest zobowiązana do zapytania rodziców o taką zgodę, obszar opiniowania działań szkoły przez rodziców jest bardzo szeroki. Rodzice opiniują:

- pracę szkoły (do organu sprawującego nadzór nad szkołą),
- wybór zestawu podręczników lub materiałów edukacyjnych obowiązujących we wszystkich oddziałach danej klasy przez co najmniej trzy lata szkolne (Ustawa, 1991),
- prowadzenie w szkole lub placówce eksperymentu pedagogicznego (Ustawa, 2016),
- program wychowawczo-profilaktyczny szkoły*,
- program i harmonogram poprawy efektywności kształcenia lub wychowania (Ustawa, 2016),
- projekt planu finansowego składanego przez dyrektora szkoły (Ustawa, 2016),
- podjęcie na terenie szkoły lub placówki działalności stowarzyszenia lub innej organizacji (Ustawa, 2016),
- czas pracy przedszkola (Ustawa, 2016),
- realizację w szkole dodatkowych zajęć edukacyjnych (Ustawa, 2016),
- ocenę pracy nauczyciela (Ustawa, 1982).

Prawo do uczestnictwa rodziców w:

- komisji konkursowej dokonującej wyboru dyrektora szkoły (dwie osoby wyłonione z rady rodziców i rad rodziców w przypadku zespołu szkół)** na 11–12 osób (dwie osoby z rady rodziców, dwie osoby z rady pedagogicznej, trzy osoby

---

* Z zastrzeżeniem, że jeśli przez 30 dni od dnia rozpoczęcia roku szkolnego rada rodziców nie uzyska porozumienia z radą pedagogiczną w tym zakresie, to program ten ustala dyrektor w uzgodnieniu z organem sprawującym nadzór pedagogiczny.

** Skład komisji to nie mniej niż 11 osób (po trzech przedstawicieli organu prowadzącego szkołę i organu sprawującego nadzór pedagogiczny, po dwóch przedstawicieli rady pedagogicznej i rady rodziców, po jednym przedstawicielu związków zawodowych).

- z nadzoru pedagogicznego oraz trzy z organu prowadzącego szkołę (Ustawa, 2016);
- radzie szkoły (skład to w równych częściach nauczyciele, rodzice i uczniowie) (Ustawa, 2016);
  - radzie rodziców, która działa przy każdej szkole (z wyłączeniem niektórych szkół artystycznych). Wybory do rady rodziców przeprowadza się na pierwszym zebraniu rodziców w każdym roku szkolnym (Ustawa, 2016).

Podsumowując, widać wyraźnie, że w przedstawionych przeze mnie powyżej przepisach szczegółowych bardzo ściśle i drobiazgowo wskazany jest udział rodzica w szkole. Przepisy te wpisują się w dyskurs instrumentalno-techniczny oparty na rozwiązaniach o charakterze technicznym, w którym szkoła inicjuje i kontroluje działania rodziców wobec własnych dzieci w szkole. Szczegółowe prawa nadane rodzicom są wyrazem detalicznie artykułowanych procesów (pozornej) demokratyzacji szkolnych działań. Większość z przedstawionych powyżej praw jest owocem zmiany ustrojowej po 1989 r. Podczas tzw. okrągłego stołu oświaty były to kluczowe postulaty zmian koncepcji szkoły wprowadzonych podczas kolejnych reform lat 90. Rodzice stali się obowiązkowymi członkami zespołów decydujących o prowadzeniu szkoły. Udzielono im w ten sposób mandatu do współuczestniczenia w szkolnych decyzjach. Kolejny raz widać, jak wartościowe w założeniach przepisy, zamiast demokratyzować udział rodziców w edukacji, izolują społeczeństwo od aktywnego uczestniczenia w działalności instytucji prowadzonych przez państwo. Proces tworzenia przez administrację oświatową przepisów na rzecz uspołecznienia szkół nie doprowadził do istotnych zmian w zakresie poszerzania przestrzeni podmiotowości dla rodziców i uczniów (Śliwerski, 2024), a w szkole nadal obowiązują regulacje prawne z okresu stanu wojennego, traktujące szkołę jako przedłużenie państwowej władzy nad społeczeństwem (Śliwerski, 2022). Na ile to prawo jest wyrazem głosu rodziców, możemy się przekonać, analizując liczne publikacje Bogusława Śliwerskiego (2001, 2001b, 2008a, 2008b, 2008c, 2009, 2012, 2013, 2015, 2017, 2020, 2022, 2024), w których obnaża on pozory demokratyzacji wewnątrzszkolnych procesów decyzyjnych.

Prawo oświatowe i pozostałe analizowane dokumenty szczegółowe wydają się pewnego rodzaju urzędniczym schematem zachowania, bardzo szczegółowo wyznaczającym miejsca, do których mają dostęp rodzice jako opiekunowie dzieci. Jakby szkoła chciała postawić cenzurę, wyznaczając pozornie bardzo szczegółowe i bardzo liczne prawa rodziców, stwarzając *de facto* pozory demokratyzacji. W przełożeniu na codzienność szkolną są to jedynie przekazywane informacje, które uprawomocnione podpisem* bez możliwości zapoznania się z podpisywanymi dokumentami ani wyra-

---

* W większości „kolekcjonowanych” podczas zebrań z rodzicami.

żenia rzetelnej opinii na ich temat, stwarzają pozory procesu współdziałania rodziców ze szkołą.

Zakończenie i wnioski

Przedstawione według autorskiego podziału dwie grupy zapisów prawnych dają obraz antagonistycznie wręcz rozumianej pozycji rodzice w placówce systemu oświaty:

1. prawa uniwersalne pełne są zapewnieniami o pierwszeństwie rodziców w wychowaniu i edukacji dziecka i wpisują się w dyskurs emancypacyjno-krytyczny rozumienia rodziców w szkole;
2. prawa partykularne obnażają fasadowe rozumienie praw uniwersalnych poprzez marginalizowanie udziału rodziców w decyzjach podejmowanych w szkole i wpisują się w dyskurs instrumentalno-techniczny (Wiatr, 2019).

Prawo wykreowane poprzez tak skonstruowane akty prawne daje złudne wrażenie, że rodzice wiele znaczą w procesie edukacji. Po bardziej szczegółowej analizie ich uczestnictwa w edukacji dziecka wyraźnie widać jednak, że niewielki jest ich udział w demokratyzacji procesów edukacyjnych ich własnych dzieci. Znamienne jest także to, że prawo wskazuje, na przykład, prawo rodziców do wglądu w prace kontrolne dziecka, określając tym samym, że jest to obszar uczniowskiego działania w szkole, który jest wyłączony z uczestnictwa rodziców (w prawie uniwersalnym kreowanych na pierwszych wychowawców i nauczycieli dziecka).

Prawom rodziców można się też przyjrzeć z perspektywy nieobecnych praw uniwersalnych w prawach partykularnych: prawa do uczestniczenia w edukacji dziecka, prawa do wychowania wg własnych przekonań – tego już nie można się doszukać w prawach partykularnych. Ideały prawa uniwersalnego nie mają więc swojego odzwierciedlenia w prawach partykularnych, niezwykle szczegółowo opisanych w wielu aktach prawnych. Mogące mieć fundamentalne dla miejsca rodziców w szkole opisane tu fakty prawne okazały się niestety mitami obnażającymi marginalizowanie rodziców w szkole (por. Olechowska, 2017). Inną kwestią jest fakt, że prawa te są rozsiane po rozległych dokumentach prawnych, jakby jeszcze bardziej chciano rodziców odizolować od działań szkoły poprzez utrudnienie im dostępu do detalicznie i w kilku rozporządzeniach zawartych rodzicielskich praw.

Na koniec przytoczę konkluzje B. Śliwerskiego dotyczące stanowionego w II RP prawa (dla?) rodziców:

- prawo oświatowe jest tworzone przez kolejne „ekipy” III RP po to, żeby zapewnić nadzorowi pedagogicznemu autorytarny standard zarządzania w szkolnictwie (Śliwerski, 2022);

- prawo wykorzystuje się do światopoglądowych wojen w edukacji. Zbyt częste, zbyt szczegółowe i niespójne zmiany prawa nie są dobrze przyjmowane w szkołach nie tylko ze względu na niestabilność przepisów, lecz także permanentny obowiązek rozliczania się przed zwierzchnikami (Śliwerski, 2015);
- „Zbyt częste, szczegółowe i niespójne zmiany prawa oświatowego sprawiły, że wytrącone zostały instrumenty sprawowanie społecznej, obywatelskiej zwierzchności i kontroli nad instytucjami oświaty publicznej” (Śliwerski, 2017, s. 277).

Niewiele jest optymizmu w tych wnioskach. Opierając się na niezwyklej roli, którą prawa uniwersalne nadały rodzicom, zakończę jednak życzeniami, aby prawa uniwersalne stanowiły fundament praw szczegółowych, gwarantujący właściwe, demokratyczne miejsce rodziców w szkole.

Wracając do pytań Mellisy Moschella (2016) i Volkera Krumma (1989a, 1989b) – do kogo należą dzieci: do szkół, do państwa czy do rodziców? – należałoby na nie po przeprowadzonej analizie odpowiedzieć:

- w świetle praw uniwersalnych już do rodziców, którzy są wspierani przez państwo,
- w świetle praw partykularnych dzieci należą jeszcze do szkoły.

Mimo tak rozbudowanego aparatu przepisów prawa współczesny stan prawny regulujący miejsce rodziców w szkole tworzy granice między poszczególnymi kategoriami podmiotów procesu kształcenia (Olechowska, 2017), pokazując, że niewiele się zmieniło od lat 90. XX w., kiedy ruszyliśmy w drogę do demokratyzacji regulacji prawnych zmieniających miejsce rodziców w szkole.

Bibliografia

- Babiuch, H. (2014). Konstytucyjne prawo rodziców w zakresie wychowania dziecka. W: M. Jabłoński (red.), *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym* (ss. 177–198). Wrocław: E-wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Bielecki, M. (2007). Prawa rodziców w systemie oświaty. *Rocznik Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL*, 3(1), 281–303.
- Europejska Karta Praw i Obowiązków Rodziców. (1992). Pobrane z: http://www.kuratorium.bydgoszcz.uw.gov.pl/download/zal_00000409_01_04.pdf.
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. (2016). Pobrane: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>.

- Karta Praw Rodziny. (1983). Pobrane z: https://rodzina.archidiecezjakatowicka.pl/images/pdf/karta_praw_rodziny.pdf.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. (1997). Dz. U. 1997.78.483.
- Konwencja o Prawach Dziecka. (1989). Dz. U. 1991.120.526.
- Krumm, V. (1989a). Do kogo należy szkoła?: Uwagi nad złym stanem rzeczy, z którego prawie wszyscy są zadowoleni. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 1, 53–72.
- Krumm, V. (1989b). Na ile otwarta jest szkoła publiczna?: O współpracy nauczycieli z rodzicami. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 3, 17–35.
- Moschella, M. (2016). *To whom do children belong?: Parental rights, civic education and children's autonomy* [Do kogo należą dzieci?: Prawa rodziców, wychowanie obywatelskie i autonomia dzieci]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olechowska, A. (2017). Rodzice w szkole – demaskowanie mitów. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 36(1), 171–186. DOI: 10.17951/lrp.2017.36.1.171.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. (1948). Pobrane z: <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html>.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli. (2019). Dz. U. 2023.2736.
- Śliwowski, B. (2001a). *Edukacja pod prąd*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwowski, B. (2001b). *Rada szkoły, rada oświatowa: Przewodnik dla samorządowych władz oświatowych, dyrektorów szkół, nauczycieli, rodziców i uczniów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwowski, B. (2008a). *Klinika szkolnej demokracji*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwowski, B. (2008b). Oświatowy remanent, czyli o ideologicznym majsterkowaniu polityków oświatowych w latach 1989–2006. W: M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Wychowanie: Pojęcia, procesy, konteksty: Interdyscyplinarne ujęcie* (t. 4, ss. 95–140). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Śliwowski, B. (2008c). *Jak zmieniać szkołę?: Studia z polityki oświatowej i pedagogiki porównawczej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwowski, B. (2009). *Problemy współczesnej edukacji: Dekonstrukcja polityki oświatowej III RP*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Śliwowski, B. (2012). *Szkoła na wirażu zmian politycznych: Bez cenzury*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwowski, B. (2013). *Diagnoza uspołecznienia szkolnictwa III RP w gorsecie centralizmu*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwowski, B. (2015). *Edukacja (w) polityce: Polityka (w) edukacji: Inspiracje do badań polityki oświatowej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwowski, B. (2017). *Meblowanie szkolnej demokracji*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.

- Śliwerski, B. (2020). *(Kontr-)rewolucja oświatowa: Studium z polityki prawicowych reform edukacyjnych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Śliwerski, B. (2022). *Kultura rywalizacji i współpracy w szkole*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Śliwerski, B. (2024). *Szkolne rewolucje*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Uryga, D., Wiatr, M. (2015). Quasi szkoły – nowe przedsięwzięcia rodzicielskie na obrzeżu systemu oświaty. *Pedagogika Społeczna*, 3(57), 217–232.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. (1964). *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*. Dz. U. 2023.2809.
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. (1982). *Karta Nauczyciela*. Dz. U. 2024.986.
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. (1991) *o systemie oświaty*. Dz. U. 2024.750,854,1473.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. (2016). *Prawo oświatowe*. Dz. U. 2023.900,1672, 1718,2005.
- Wiatr, M. (2019). Rodzice w edukacji: Między dyskursem instrumentalno-technicznym a krytyczno-emanypacyjnym. *Studia Edukacyjne*, 54, 199–220. DOI: 10.14746/se.2019.54.12.